

RESOLUCIÓ AMB RELACIÓ A LES PERSONES AFECTADES PER L'EXPOSICIÓ AL POLS DE L'AMIANT

De l'estudi de la informació rebuda i de la que a hores d'ara disposem, es desprèn que l'exposició a la pols d'amiant és la causa principal de malalties com l'asbestosi i el mesotelioma, i pot ser-ho de patologies pleurals no malignes i incrementa el risc de tenir càncer de pulmó. Malalties que poden patir tant les persones que van treballar a una empresa de Cerdanyola del Vallès que utilitzava amiant per a fabricar els productes que comercialitzava, aquelles que treballaven a les empreses de manteniment i serveis, així com també els residents en zones properes al focus emissor (malalts passius o indirectes), o bé aquelles que estaven en contacte amb alguna persona que hi treballava.

La relació de les esmentades malalties amb l'exposició a l'amiant ha estat objecte de diversos pronunciaments de la jurisdicció social. En aquest sentit, la secció primera de la Sala Social del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, al resoldre una demanda interposada per la vídua d'un treballador de l'empresa implicada en la sentència del 25-1-2006, assenyala en el seu fonament de dret vuitè:

“Efectivamente existía el conocimiento por la comunidad científica a nivel mundial – entendemos ineludible para la empresa dedicada a tratar el fibrocemento- sobre los efectos y las consecuencias de la exposición continuada al amianto para los trabajadores. Con independencia de investigaciones anteriores que existieron desde 1920, se relacionó la exposición al amianto con el cáncer de pulmón, a partir de 1967.

Así lo refleja la Guía InDret de jurisprudencia para el análisis del derecho del trabajo sobre “responsabilidad civil por los daños del amianto” (Azagara Malo Albert y Gili Saldaña Marian de la UPF, Facultad de Derecho), al señalar en el capítulo referido a los daños del amianto, pág. 8 p. 3, “en el caso del amianto, las primeras conjeturas sobre su nocividad se realizaron en la década de los años veinte del siglo XX, pero los daños del amianto no fueron reconocidos por la comunidad científica hasta la publicación, en 1964 y 1965, de dos estudios epidemiológicos dirigidos por Irving Selikoff, médico del Mount Sinai School of Medicine (NY). Finalmente, en 1973, la Organización Mundial de la Salud (OMS/WHO) reconocía que la exposición al amianto causaba el mesotelioma y cáncer de pulmón (IARC-WHO, 1973, vol. 2, p. 17). Con anterioridad a Selikoff et al., otros epidemiólogos habían asociado la exposición laboral y ambiental al amianto con el desarrollo de asbestosis y diversos cánceres, particularmente, el de pulmón. Entre ellos, destaca el trabajo “Lung Cancer in Asbestos Workers” (Brit. J. Industr. Med. 12:81-86, 1955), escrito por Sir Richard DOLL, uno de los epidemiólogos más destacados de la segunda mitad del s. XX y pionero de la investigación del riesgo de cáncer de pulmón asociado al tabaquismo”.

Es tracta de malalties de risc de lenta progressió. El període de latència oscil·la entre els deu i els vint anys a partir de l'exposició inicial.¹

A Cerdanyola del Vallès, a causa de l'existència de la fàbrica esmentada, hi ha un nombre molt important de persones afectades. Per aquest motiu, al rebre la queixa ens vam adreçar tant a la Generalitat com a l'Ajuntament de Cerdanyola per a demanar informació sobre les accions i projectes promoguts per ambdues administracions en la línia de les demandes que formula l'Associació d'Afectats per l'Amiant. Pel que fa a la Generalitat, disposem dels informes emesos pels Departaments de Salut, d'Acció Social i Ciutadania, de Treball i de Medi Ambient i Habitatge. Pel que pertoca a l'Ajuntament de Cerdanyola, ens va informar, en síntesi, que:

- al municipi és necessari justificar que qualsevol edifici es troba lliure d'amiant abans de procedir a enderrocar-lo
- han signat un conveni amb l'Agència de Residus de Catalunya (ARC) per a desenvolupar projectes relacionats amb la gestió sostenible dels residus municipals, i que s'ha creat una comissió tècnica de treball. Els acords del conveni han d'haver-se desenvolupat en la seva totalitat abans de finals de l'any 2009
- estan treballant en un projecte d'adequació de la deixalleria municipal per a poder recollir-hi residus que continguin amiant i que havien finalitzat les obres d'adequació de la deixalleria el mes de gener passat, i que preveïen iniciar aquesta activitat dins el primer semestre d'enguany
- fan actuacions en punts concrets on es coneix la presència d'abocaments de fibrociment. En aquesta línia, l'any passat, mitjançant un acord amb l'empresa implicada, van procedir al confinament de residus de fibrociment escampats al camí de Can Catà, un dels principals camins d'accés a Collserola per als ciutadans de Cerdanyola
- es procura actuar amb la major celeritat possible quan apareixen restes de fibrociment en indrets del municipi que abans eren desconeguts

¹ Segons consta a la pàgina web www.asbestosi.com: "*Els casos de mesotelioma són documentats fins trenta anys després de l'exposició inicial.[...] El període de latència (de l'asbestosi) oscil·la entre els deu i els vint anys, a partir de l'exposició inicial. Els defensors de l'amiant com l'Institut de l'Asbest, de Quebec, assenyalen que el període de latència és de 20 a 40 anys, mentre que l'ATSDR americana, Agency for Toxic Substances and Disease Registry, dona períodes de latència entre 12,6 i 20,2 anys. El National Cancer Institute dels Estats Units dona latències de 10 a 40 anys per a les malalties de l'amiant. Poques vegades es presenta abans dels 10 anys.*"

A. Antecedents

- **L'empresa implicada va fabricar materials d'amiant a Cerdanyola entre el 1907 i el 1997** (90 anys), fins que es va traslladar a Almeria
- **els anys 1965-1966 es coneix que l'amiant provoca una malaltia greu** que és l'asbestosi (30 anys abans de tancar la fàbrica)
- el 1973, l'Organització Mundial de la Salut reconeix que l'exposició a l'amiant provoca mesotelioma i càncer de pulmó (24 anys abans del tancament)
- la Directiva 1999/77/CE, de 26 de juliol, per la qual s'adapta al progrés tècnic l'annex I de la Directiva 76/769/CEE, estableix que l'exposició a l'amiant, a l'alliberar fibres, està associada amb l'asbestosi, el mesotelioma i el càncer de pulmó
- la malaltia ha afectat treballadors de l'empresa (malalts actius o directes) i també treballadors de les empreses de manteniment i serveis, així com molts ciutadans de Cerdanyola, residents en zones properes al focus emissor (malalts passius o indirectes)²
- un doctor, juntament amb un equip de metges dels CAP de la zona i l'Hospital de Sabadell estan recollint les dades de l'impacte de la malaltia, i fins ara han documentat 400 casos. Els habitants dels municipis més afectats són principalment Cerdanyola i Ripollet, però l'àrea d'influència arriba fins a Barberà, Badia, Sabadell, Santa Perpètua, Montcada i Sant Cugat³
- inicialment, la legislació espanyola reguladora de l'amiant va protegir els treballadors exposats a l'amiant i més endavant en va prohibir l'ús i la comercialització.⁴ **L'any 2001⁵ es prohibeix la comercialització i**

² Al Seminari Europeu de l'Amiant, fet el juny 2001, els investigadors van presentar sis casos d'Espanya, Itàlia i Suïssa, dos dels quals eren molt propers a fàbriques d'amiant-ciment. La conclusió dels autors era que "living between 2.000 and 5.000 m from asbestos industries or within 5.000 m of industries using asbestos could also be associated with an increased risk". Laurie Kazan-Allen, "Overview of the European Asbestos Seminar and related meetings", *International Ban Asbestos Secretariat*. 7 June 2001, p. 22.

³ www.asbestosi.com

⁴ La primera norma que es va dictar va ser l'Ordre de 31-1-1940 que aprova el reglament *de seguridad e higiene en el trabajo*, que estableix les condicions de treballar en ambients amb pols.

El 1947, l'asbestosi s'inclou en el quadre de malalties professionals, i el 1978, el càncer de pulmó i el mesotelioma pleural i peritoneal.

Progressivament es van reduint els percentatges permesos de concentració màxima d'amiant en llocs de treball.

Pel que fa a la comercialització, l'any 1983 es prohibeix la utilització d'amiant en l'elaboració i tractament d'aliments, el 1985, en els productes tèxtils i juguines, i el 2001 es prohibeix la

utilització de fibres de qualsevol varietat d'amiant i dels productes que les continguin (O. M. Presidència de 7-12-2001)⁶

- el Ministeri de Sanitat i Consum va elaborar l'any 2003 *un programa integral de vigilancia de la salud de los trabajadores que han estado expuestos a amianto y un protocolo de vigilancia sanitaria específica*

B. Estudis, informes

La Diputació de Barcelona i el Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona han elaborat uns informes tècnics als quals ens referirem tot seguit pel fet que ens aporten informació d'utilitat per a resoldre la queixa a la qual ens referim.

Per una banda, **l'Àrea de Medi Ambient de la Diputació de Barcelona** va elaborar, l'abril de 1997, un informe sobre **la presència de residus de fibrociment al municipi de Cerdanyola.**⁷

Aquest informe declara que durant els anys de funcionament de l'empresa, la gestió dels residus de fabricació va ser força incorrecta. Peces defectuoses, retalls, peces trencades van ser escampades per camins i carrers, com a substituïdors de la grava, o bé amuntegats senzillament en solars de les rodalies de la factoria. Amb l'arribada dels ajuntaments democràtics, la major part d'aquest residu escampat va quedar tapat pel paviment de carrers i camins, però manifesta que tècnics de l'Ajuntament de Cerdanyola havien detectat punts en els quals els residus de fibrociment no havien estat tapats o havien aflorat. Concretament, l'informe assenyala que havien localitzat afloraments de residus enterrats o bé escampats en els següents punts:

-*camí de Can Catà. Es tracta d'un camí rural on el fibrociment va ser escampat per a evitar la formació de tolls. Els fragments són majoritàriament petits*⁸

-*tanca de la fàbrica que dona al carrer Cardoner; fragments diversos*

-*talús nord del c/Cardoner; fragments diversos i trossos de peces, segurament formen part d'un antic abocador de la fàbrica*

comercialització i utilització de fibres de qualsevol varietat d'amiant i dels productes que les continguin (O.M. Presidència de 7-12-2001).

⁵ Espanya ha estat un dels darrers estats europeus a prohibir l'ús de l'amiant, al costat de Luxemburg, Eslovàquia, Grècia i Portugal.

⁶ (BOE 14-12-2001), va modificar l'annex I del Reial Decret 1406/1989 i va prohibir la utilització, producció i comercialització del crisotil a Espanya a partir del 14-06-2002.

⁷ www.asbestosi.com

⁸ Segons la informació facilitada per l'Ajuntament de Cerdanyola, l'any 2006, mitjançant un acord amb l'empresa, es va procedir al confinament de residus de fibrociment escampats al camí de Can Catà.

-talús nord del c/Riu Sec; fragments de tot tipus i peces trencades i defectuoses, també hi ha acumulacions d'un material pulverulent amb fibres entremig, segurament forma part d'un antic abocador de la fàbrica

-zona fronterera amb Ripollet i zona fronterera de Ripollet, als voltants del c/de la Verge de Montserrat i de Sta. Rosa. Es tracta de carrers sense asfaltar on hi ha fragments de fibrociment, segurament van ser escampats per a evitar els tolls. La situació seria la mateixa que la part asfaltada de Cerdanyola

I afegeix:

“No es pot descartar la presència d'afloraments en alguns dels solars tancats dels voltants de la fàbrica, ja sigui a la zona propera al c/de Can Mitjans o al c/Montserrat.

A sota del paviment i de moltes construccions, els residus de fibrociment estan escampats arreu del terme municipal, fins a barris allunyats de la factoria.”

Les conclusions a les quals arriben els tècnics de la Diputació són les següents:

“Donada la incertesa de quins poden ser els efectes i la incidència d'aquests residus, seria convenient fer els següents treballs:

- 1. estudiar acuradament la presència de fibres d'amiant a l'aire, especialment de crocidolita*
- 2. estudiar acuradament, des del camp legal i administratiu, quines són, i de qui són, les responsabilitats i obligacions derivades de la presència d'aquests residus*
- 3. retirar d'una manera segura, que no provoqui una emissió alta de fibres, les restes d'uralita, especialment a les proximitats dels habitatges, així com pavimentar carrers i camins de zones on s'hagin retirat fragments d'uralita”*

Per altra banda, caldrà veure si s'han fet aquests estudis i, en el seu cas, les mesures adoptades a partir de les conclusions d'aquest estudi.

Per l'altra, **el Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona i l'Institut d'Estudis de la Seguretat** van realitzar, el desembre del 2001, un informe sota el títol **“Prospección sobre la presencia de amianto o de materiales que lo contengan en edificios”**.⁹

Aquest estudi determina que:

“La concentración de fibras de amianto en aire que la Oficina de Seguridad y Salud Laboral americana considera peligrosa para la salud es la que rebasa las 0,1 fibras/ml para fibras con longitud superior a 5 micras. El concepto de fibra/ml/año se usa

⁹ www.csostenible.net

actualmente para valorar exposición a amianto. Así, una fibra/ml/año es el equivalente de haber estado expuesto durante un año a una concentración media de una fibra/ml en aire inhalado. Es sobre esta base que se deben establecer los riesgos derivados de diferentes límites de exposición.

La inhalación de fibras de amianto por parte de las personas puede deberse a diferentes fuentes de exposición, las más frecuentes son:

Laboral

[...]

Doméstica

Se produce por el hecho de que el amianto ha sido incorporado a utensilios de uso doméstico. Son diversos los utensilios fabricados antes de 1989 que son habituales en el hogar y que pueden contener amianto, como placas térmicas, fogones eléctricos, estufas, tostadoras, calderas, fundas de planchado, secadores de pelo o guantes antitérmicos.

Ambiental

Se han detectado niveles de amianto en aire que oscilan entre 0.001 y 1 fibra/ml en las proximidades de minas de amianto o de fábricas de fibrocemento. En muchas ciudades existe una concentración de fibras de amianto en aire, cuya medida se sitúa en 0.0005 fibras/ml. Estas fibras se cree que provienen en su mayor parte de la demolición de edificios y del uso de frenos de automóviles.

En el interior de edificios

La presencia de amianto en un edificio puede ser causa de que se desprendan fibras en su ambiente interior y que sean inhaladas por sus usuarios. En este sentido hay que diferenciar dos situaciones contrapuestas, ya que la simple presencia de productos que contengan amianto no implica un riesgo para las personas. La friabilidad y la accesibilidad al material son los factores esenciales.”

Els productes fets amb amiant són presents a la vida dels ciutadans, les cases, les naus industrials, les oficines, els carrers, els camins, els processos de fabricació. Per tant, les fonts d'exposició a l'amiant són diverses i cal actuar-hi si es volen evitar els perills que comporta per a la salut l'exposició a l'amiant.

C. Accions legals

Els deterioraments o menyscabaments ambientals derivats de la producció de materials que contenen amiant poden circumscriure's en exclusiva als recursos naturals afectats (danys ambientals autònoms), o bé poden projectar-se sobre altres béns i drets particulars.

En matèria de danys ocasionats al medi ambient, no hi ha una normativa que compregui els diferents títols i àmbits en què es produeixen aquests deterioraments, sinó que aquesta està disgregada en diferents disciplines jurídiques (penals, civils, administratives), i dins d'aquestes parcel·les del dret encara hi ha divisions segons el tipus de recurs natural afectat, l'existència o no d'autorització, el bé jurídic protegit, entre altres factors.

Deixant de banda les accions que s'inscriuen en l'àmbit laboral¹⁰ o penal,¹¹ per a no ser objecte d'aquesta queixa, intentarem dins de la dispersió normativa que existeix extreure aquelles normes que més incideixen en els danys derivats de la contaminació provocada per l'amiant. Amb aquesta finalitat agruparem els següents apartats segons es tracti de la regulació civil o administrativa.

a) Regulació civil

La **responsabilitat civil** derivada de l'exposició ocupacional i la derivada de l'exposició no ocupacional per contacte familiar o domèstic amb la pols de l'amiant (familiars que conviuen o han conviscut amb un treballador) o particulars que han estat exposats a la pols de l'amiant per la seva proximitat a la fàbrica podrien ser indemnitzats d'acord amb **l'article 1902 CC** sempre

¹⁰ La **regulació laboral** permet que un treballador que pateixi alguna de les malalties de l'amiant per exposició laboral percebi:

- les prestacions corresponents de la Seguretat Social amb el recàrrec per incompliments empresarials de normes de seguretat i higiene (art. 123 TRLGSS10) i les millores voluntàries pactades, en el seu cas, en el conveni col·lectiu (art. 191 a 194 TRLGSS)
- les indemnitzacions per responsabilitat civil (art. 1101 i 1902 i ss. CC i 109 CP)

¹¹ En l'àmbit penal, pel que fa als treballadors exposats a l'amiant, si els fets generadors fossin constitutius de **delicte contra la seguretat i higiene en el treball** (art. 316 i 317 CP), el responsable podria ser condemnat penalment.

Pel que fa a la resta de ciutadans, el tractament dels residus o l'emissió de pols d'amiant a l'atmosfera amb infracció de la normativa aplicable pot constituir **delicte contra els recursos naturals i el medi ambient** previst a l'art. 325 CP.

Es tracta d'un delicte de perill que exigeix la infracció de la normativa mediambiental aplicable i que el perill sigui el d'un dany qualificat ("perjudici greu per a l'equilibri dels sistemes naturals" o "la salut de les persones") i es pot cometre tant amb dol com amb imprudència greu (art. 331 CP).

Òbviament, l'exercici de la via penal es trobaria limitat per la figura de la prescripció que ha d'ésser analitzada cas per cas.

que es donin els requisits legalment establerts (acció o omisió, dany, relació de causalitat, antijuridicitat i culpa).¹²

Així mateix, a les persones que haguessin adquirit algun producte que contingui amiant, els pot ser d'aplicació la **normativa de protecció del consumidor per productes defectuosos o que no siguin segurs**. En aquest sentit, caldrà tenir en compte el *Real Decreto legislativo 1/2007, de 16 de noviembre*, pel qual s'aprova el text refós de la *Ley general para la defensa de los consumidores y usuarios* (que, entre d'altres, deroga la *Ley 22/1994, de 6 de julio, de responsabilidad civil por daños causados por productos defectuosos*) i el *Real Decreto 1801/2003, de 26 de diciembre, de seguridad general de los productos*.

En aquests moments, d'acord amb l'article 8.a) del *Real Decreto* legislatiu vigent:

“Son **derechos básicos de los consumidores y usuarios**:

a) **La protección contra los riesgos que puedan afectar su salud o seguridad.**”

I es preceptua un deure general de seguretat, “**los bienes o servicios puestos al mercado deben ser seguros**” (art. 11.1), i s'atribueixen als productors la responsabilitat pels danys causats pels defectes dels productes que fabriquin o importin (art. 135).¹³

I es consideren **segurs**:

“[...]los bienes o servicios que, en condiciones de uso normales o razonablemente previsibles, incluida su duración, **no presenten riesgo alguno para la salud o seguridad de las personas**”

I es consideren **defectuosos**:

“aquel [producte] **que no ofrezca la seguridad que cabría legítimamente esperar, teniendo en cuenta todas las circunstancias...**”(art. 137)

En aquests casos, els perjudicats tenen dret a ser indemnitzats pels danys i perjudicis causats pels béns o serveis sense que les accions que s'exerceixen afectin altres drets que puguin tenir (art. 128).

¹² Segons publicava el diari “AVUI” del dia 14-9-2007, 48 veïns de la fàbrica que vivien a tocar de la fàbrica o tenien familiars que hi treballaven van decidir presentar una demanda civil conjunta contra l'empresa per reclamar danys i perjudicis causats per les diverses malalties concretes.

¹³ La Llei 22/94 establia a l'article 1:

“*Los fabricantes y los importadores serán responsables, conforme a lo dispuesto en esta Ley, de los daños causados por los defectos de los productos que, respectivamente, fabriquen o importen.*”

I s'entén que un producte és defectuós:

“*aquel que no ofrezca la seguridad que cabría legítimamente esperar, teniendo en cuenta todas las circunstancias y, especialmente, su presentación, el uso razonablemente previsible del mismo y el momento de su puesta en circulación.*”

La responsabilitat del productor inclou tant els danys personals, inclosa la mort, com els danys materials, sempre que aquests afectin béns o serveis objectivament destinats a l'ús o consum privats (art. 129), sense que en aquests supòsits es puguin oposar al perjudicat les clàusules **d'exoneració o limitació de la responsabilitat** (art. 130).

Tot i que no es va prohibir la comercialització de l'amiant fins a l'any 2001, des de l'any 1965 es coneixia que la inhalació de fibres d'amiant provocava asbestosi, per la qual cosa a partir d'aquesta data no es podria exonerar de responsabilitat al fabricant.¹⁴

Ara bé, caldrà acreditar, per una banda, la relació de causalitat entre el dany i el producte que conté amiant i, per l'altra, si les accions de reparació dels danys i perjudicis previstos en aquesta llei han prescrit o no. Aquestes accions prescriuen als tres anys, a comptar des de la data en què es pateix el perjudici, ja sigui per defecte del producte o pel dany que aquest defecte va ocasionar al perjudicat, i els seus drets s'extingeixen en el transcurs de deu anys des de la posada en circulació del producte. Si tenim en compte que la fàbrica va tancar l'any 1997, i suposant que amb posterioritat no hagués comercialitzat els productes fabricats anteriorment, en aquest moment haurien transcorregut més de 10 anys, per tant, hauria prescrit l'acció, tot i que podria ser que no haguessin transcorregut tres anys des que hi va haver el dany (moment en què es detecta la malaltia).

Per tant, **oferir aquesta via als interessats té poques possibilitats d'èxit**. Ara bé, s'ha de vetllar per tal que empreses i distribuïdors no venguin més productes amb amiant, encara que en tinguin a les seves existències, i en aquest àmbit de protecció dels consumidors, l'administració pública té un conjunt de potestats i obligacions que tenen per objectiu garantir que els productes que es posin en el mercat siguin segurs.¹⁵ El **Real Decreto 1801/2003, de 26 de diciembre, de seguridad general de los productos**, estableix a l'article 4.1:

¹⁴ A partir d'aquesta data, el fabricant ja no podia al·legar que el defecte no era apreciable en el moment de la seva posada en circulació per l'estat de coneixements científics i tècnics existents en aquell moment.

¹⁵ Article 2: "A los efectos de esta disposición, se entenderá por:

a) "Producto seguro": cualquier producto que, en condiciones de utilización normales o razonablemente previsibles, incluidas las condiciones de duración y, si procede, de puesta en servicio, instalación y de mantenimiento, no presente riesgo alguno o únicamente riesgos mínimos compatibles con el uso del producto y considerados admisibles dentro del respeto de un nivel elevado de protección de la salud y de la seguridad de las personas [...]"

"1. Los productores tienen el deber de poner en el mercado únicamente productos seguros."

I l'article 8.1:

"Los órganos administrativos competentes [Agència Catalana del Consum], de oficio o como consecuencia de las denuncias o reclamaciones que presenten los consumidores u otras partes interesadas, adoptarán las medidas previstas en este capítulo con la máxima celeridad o incluso inmediatamente cuando resulten necesarias para garantizar la salud o seguridad de los consumidores."

I l'article 10 permet que els òrgans administratius adoptin un seguit de mesures administratives de reacció per a garantir el deure general de seguretat dels productes.

"Ante el incumplimiento de los deberes generales regulados en este real decreto, los órganos administrativos competentes podrán adoptar [...] las medidas imprescindibles para restablecer o garantizar la salud y seguridad [...]"

I entre aquestes mesures inclou:

"c) Para todo producto inseguro que ya haya sido puesto en el mercado, se podrán adoptar las medidas siguientes:

1.a **Acordar y proceder a su retirada del mercado** y, como último recurso, su recuperación de los consumidores.

2.a **Acordar y proceder a su destrucción** en condiciones apropiadas."

Mesures que hauran de ser costejades per les persones que amb les seves conductes il·legals les haguessin originat (art. 12).

Alhora, quan ho considerin necessari per a protegir la salut i seguretat, podran informar als consumidors i usuaris potencialment afectats, pels mitjans en cada cas més apropiats, dels riscos o irregularitats existents, de la identificació del producte i, en el seu cas, de les mesures adoptades, així com de les precaucions procedents tant perquè ells mateixos puguin protegir-se del risc com per a aconseguir la seva col·laboració en l'eliminació de les causes (art. 17).

A Catalunya, la Llei 3/1993, de 5 de març, de **l'Estatut del Consumidor de Catalunya**, també preceptua:

"Els béns, productes i serveis destinats als consumidors no poden comportar riscos per a llur salut ni llur seguretat, llevat dels que siguin usuals o reglamentàriament admissibles en condicions normals o previsibles d'utilització." (art. 3.1).

I davant de l'existència en el mercat de productes o serveis perillosos per a la salut o la seguretat dels consumidors, per una banda,

*“els organismes de les **administracions competents** en la matèria arbitraran les **mesures** adequades per a aconseguir la seva **detecció i retirada del mercat** i per a informar d'això als consumidors, **aclarir responsabilitats** i reprimir, si procedeix, les conductes infractores de la legislació vigent” (art. 3.3).*

Per l'altra,

*“Les administracions públiques de Catalunya, en l'àmbit de llurs competències respectives, a fi de protegir la salut i la qualitat de vida dels ciutadans, **han d'adoptar mesures** eficaces per **preservar el medi ambient.**” (art. 5).*

En definitiva, l'Agència Catalana del Consum pot acordar la retirada del mercat dels productes que contenen amiant, la destrucció d'aquests productes insegurs i qualsevol altra mesura necessària per a garantir la salut o seguretat dels consumidors i preservar el medi ambient. En aquest sentit, sembla que s'accepta que l'amiant instal·lat als edificis hi podrà restar fins al final de la seva vida útil. Pel Col·legi d'Aparelladors de Barcelona es tracta d'una “visió molt poc sensible a uns riscos difícils de determinar, però existents”.¹⁶

Cal conscienciar els ciutadans de la necessitat de posar en coneixement de les autoritats de les corresponents administracions públiques els enderrocs d'edificis o de naus industrials que continguin aquests materials i que puguin ser trencats o convertits en runa, sense les corresponents mesures de prevenció del risc.

b) Regulació administrativa

b.1) Mediambiental

La Constitució inclou en l'article 45, com a principi rector de la política social i econòmica, primer, el dret de tothom a gaudir d'un medi ambient adequat per al desenvolupament de la persona; segon, el deure també de tots de conservar-lo; tercer, el mandat, dirigit als poders públics en general, de vetllar per la utilització racional dels recursos naturals, i quart, el mandat d'aplicar les sancions previstes legalment en cas de contravenció de l'ús legítim i l'obligació de reparar el dany causat.

En aquesta línia, per exemple, la llei catalana de residus estableix que en cas de danys flagrants per al medi, els òrgans d'inspecció han d'acordar el cessament de l'activitat productora dels residus, i si els fets danyosos afecten

¹⁶ Web www.apabcn.es/sostenible/catala/news17cat.htm. citada per la web www.asbestosi.com

directament a la salut de les persones, adoptar mesures cautelars que s'han de mantenir mentre persisteixi l'afecció (art. 91.1). Entre les mesures cautelars s'inclouen les encaminades a impedir la continuïtat del dany o perjudici (art. 92).

Un cop causat el dany, com és el cas, a banda de les accions per lesions causades a les persones o als danys ocasionats a les propietats privades, caldrà referir-se als danys públics ambientals. Val a dir que la interposició de reclamacions pels particulars perjudicats no exonerarà l'operador responsable de la responsabilitat prevista a la **Llei 26/2007, de 23 d'octubre, de responsabilitat mediambiental**.¹⁷

Aquesta llei faculta l'autoritat competent quan així ho requereixi la més eficaç protecció dels recursos naturals i concorrin determinades circumstàncies, com el fet que no s'hagi pogut identificar l'operador responsable, a *“acordar i executar per si mateixa les mesures de prevenció, d'evitació de nous danys o de reparació que preveu aquesta Llei”* (art. 23).

Així mateix, en els casos d'emergència, l'administració podrà actuar sense necessitat de tramitar els procediments previstos legalment (art. 23.2).

En aquests casos, doncs, la llei preveu una **actuació directa de l'administració amb la finalitat d'evitar que el dany ambiental quedi sense reparar**.

Cal tenir en compte que **els operadors d'activitats econòmiques estan obligats a sufragar els costos que es deriven d'aquestes accions, qualsevol que sigui la quantia**, quan resultin ser-ne els responsables (art. 9.1). I en els casos de mort o extinció de les persones responsables, els seus deures i, en particular, les seves obligacions pecuniàries subsegüents es transmetran i s'exigiran segons el que es disposi per les obligacions tributàries (art. 12).

Amb anterioritat a aquesta llei existia una regulació específica pels danys al sòl. Es tracta de la **Llei 10/1998, de 21 d'abril, de residus**, que recull un procediment administratiu autònom del sancionador i específic per a la **declaració de sòls contaminats**, amb la imposició de mesures de neteja i reparació.¹⁸ Concretament, en els articles 27 i 28 s'estableix que les Comunitats Autònomes elaboraran:

¹⁷ Aquesta llei s'aplica als danys mediambientals i a les amenaces imminents que aquests danys estiguin causats per determinades activitats econòmiques o professionals encara que no existeixi dol, culpa o negligència (art. 3.1), sempre que no hagin transcorregut més de 30 anys des que hi va haver l'emissió, el succés o l'incident que els va ocasionar (art. 4.1).

¹⁸ Normativa desenvolupada pel RD 9/2005, de 14 de gener, per la qual s'estableix la relació d'activitats potencialment contaminants del sòl i els criteris i estàndards per a la declaració de sòls contaminats.

- 1.- un **inventari dels sòls contaminats, avaluant els riscos** per a la salut humana o el medi ambient
- 2.- una **llista de prioritats d'actuació**

La declaració d'un sòl com a contaminat obligarà a fer les actuacions necessàries per a procedir a netejar-lo i a recuperar-lo, en la forma i terminis que fixin les respectives Comunitats Autònomes.

Els causants de la contaminació¹⁹ estaran obligats a realitzar les operacions de neteja i recuperació, previ requeriment de la Comunitat Autònoma. Aquestes operacions es poden efectuar mitjançant convenis de col·laboració entre aquells i les administracions públiques competents, però, en qualsevol cas, els costos de neteja i recuperació dels sòls contaminats aniran a càrrec dels que estan obligats a fer aquestes operacions.

L'article 3 del *Real Decreto 9/2005, de 14 de enero*, pel qual s'estableix la relació d'activitats potencialment contaminants del sòl i els criteris i estàndards per la declaració de sòls contaminats, indica que els titulars de les activitats potencialment contaminants del sòl (APC) hauran de presentar l'"*informe preliminar de situación*" (IPS) per a cada emplaçament on es desenvolupa l'activitat.

Aquest informe també s'haurà de presentar quan ja no es faci l'activitat però es vulgui utilitzar novament l'espai (el local fabril) per a una altra finalitat. Així es determina a l'article 3.5:

"los propietarios de los suelos en los que se haya desarrollado en el pasado alguna actividad potencialmente contaminante estarán obligados a presentar un informe de situación cuando se solicite una licencia o autorización para el establecimiento de alguna actividad diferente de las actividades potencialmente contaminantes o que suponga un cambio de uso del suelo."

L'administració, però, no ha d'esperar a rebre l'informe dels titulars, sinó que la llei permet que actuï d'ofici. Així es desprèn del fet que "**l'òrgan competent de la comunitat autònoma declararà un sòl com a contaminat**" a partir de la **informació dels titulars de les activitats i "d'altres fonts d'informació disponibles"**, i delimitarà els sòls en què es consideri prioritària la intervenció (art. 4.2).

¹⁹ El Síndic s'ha adreçat al Departament de Medi Ambient (Q 460/2007) i ha manifestat que els poders públics haurien d'haver exigit al responsable final, que és la persona que ha posat en circulació el residu, el compliment de l'article 17.1 de la Llei catalana de residus, segons redacció vigent abans del 1997, és a dir, la garantia que "els residus que generava fossin gestionats d'acord amb les prescripcions d'aquesta llei". Cal tenir en compte que d'acord amb el principi d'autoresponsabilitat, el generador del residu perillós ha d'assegurar que el tractament es fa sense risc per al medi ambient i d'acord amb el principi de "qui contamina paga", i s'ha de fer càrrec dels costos que comporta el tractament.

En aquest mateixa línia es pronuncia l'art. 15 de la Llei catalana de residus en regular la regeneració d'espais.

A banda d'això, **els propietaris de finques en les quals s'hagi realitzat alguna de les activitats potencialment contaminats estaran obligats a declarar aquesta circumstància en les escriptures públiques que documentin la transmissió de drets sobre aquelles.** Aquesta declaració s'ha de **fer constar en el Registre de la Propietat, per nota marginal.** L'incompliment d'aquesta obligació per part del propietari se sancionarà d'acord amb la Llei de residus, de 21 d'abril de 1998, probablement com a infracció greu per ocultació o falsejament de dades (art. 34.3.c). Per a aplicar la sanció es tindrà en compte, entre altres circumstàncies, el dany causat pel medi ambient i el grau de perill en què s'hagi posat la salut de les persones.

En síntesi, la declaració d'un sòl com a contaminat obliga a fer les actuacions necessàries per a procedir a la recuperació ambiental de tal manera que la contaminació romanent, si hi fos, es tradueixi en nivells de risc acceptables (art. 7).

En aquest sentit, l'article 2 determina que des de l'òptica de la salut humana, s'assumeix que, per substàncies cancerígenes, una situació de risc acceptable és aquella en què la freqüència esperada d'aparició de càncer en la població exposada no excedeix d'un per cada cent mil casos (art. 2).

b.2) De salut pública

Pel que fa a la qüestió de la salut pública, cal tenir en compte que l'article 43 CE estableix el dret a la protecció de la salut, dret de rang constitucional que ha de ser respectat tant pels poders públics com pels ciutadans. Precisament, per tal de fer efectiu aquest dret constitucional es va dictar la **Ley 14/1986, de 25 de abril, general de sanidad** que estableix les bases d'un model d'ordenació sanitària que es desenvolupa amb la legislació autonòmica corresponent.

D'acord amb l'esmentada llei, cal destacar els aspectes següents:

- 1.- *“Los medios y actuaciones del sistema sanitario estarán orientados prioritariamente a **la promoción de la salud** y a la **prevención de las enfermedades**”* (art. 3.1).
- 2.- *“Las actuaciones de las Administraciones Públicas sanitarias estarán orientadas:*
 1. *a la **promoción de la salud***
 3. *a garantizar que cuantas acciones sanitarias se desarrollen estén dirigidas a la **prevención de las enfermedades** y no sólo a la curación de las mismas”* (art. 6).

3.- “Las Administraciones Públicas, a través de sus servicios de salud y de los órganos competentes en cada caso, desarrollarán las siguientes actuaciones:

La **atención primaria integral** de la salud, incluyendo, además de las acciones curativas y rehabilitadoras, las que tiendan a la **promoción de la salud** y a la **prevención de la enfermedad** del individuo y **de la comunidad**” (art. 18).

4.- “Para la consecución de los objetivos que se desarrollan en el presente capítulo, las Administraciones Sanitarias, de acuerdo con sus competencias, crearán los registros y elaborarán los **análisis de información** necesarios **para el conocimiento de las distintas situaciones de las que pueden derivarse acciones de intervención de la autoridad sanitaria**” (art. 23).

5.- “En caso de que **exista** [...] un **riesgo** [...] **extraordinario** para la salud de los ciudadanos, las **autoridades sanitarias adoptarán las medidas preventivas** que estimen pertinentes” (art. 26.1).

La **lleï catalana (Llei 15/1990, de 9 de juliol, d'ordenació sanitària)** configura el sistema sanitari de Catalunya d'acord amb aquells mateixos principis “fent especial èmfasi en la promoció de la salut” i considera el control sanitari del medi ambient com un principi d'actuació (art. 2).

En aquesta línia estableix que són finalitats del **Servei Català de la Salut**:

“d) La integració de les actuacions existents relatives a **la protecció i la millora de la salut de la població**.

e) La prestació dels serveis de promoció i protecció de la salut, de prevenció de la malaltia, d'assistència sanitària i sociosanitària i de rehabilitació, de caràcter individual o col·lectiu, i la seva extensió progressiva a tots els ciutadans.” (art. 6)

Per a la consecució d'aquestes finalitats, el Servei Català de la Salut desenvolupa les funcions següents:

“a) L'ordenació, la planificació, la programació, l'avaluació i la inspecció sanitàries, sociosanitàries i de salut pública.

d) La gestió i l'execució de les actuacions i els **programes institucionals en matèria de promoció i protecció de la salut, prevenció de la malaltia**, assistència sanitària i sociosanitària i rehabilitació”. (art. 7)

I en les seves activitats s'inclouen:

“a) Educació sanitària, **promoció de la salut i prevenció** de la malaltia.

f) Desenvolupament dels programes d'atenció als grups de població de major risc i dels **programes específics de protecció davant factors de risc**, així com dels dirigits a la prevenció de deficiències congènites o adquirides.

l) Control sanitari i **prevenció dels riscos per a la salut derivats de la contaminació del medi ambient: aire, aigua i sòl.**” (art. 8)

En darrer terme, la **Llei 7/2003, de 25 d'abril, de protecció de la salut**, que té per objecte l'ordenació de les activitats i els serveis de protecció de la salut, en el marc de la Llei 15/1990, de 9 de juliol, d'ordenació sanitària de Catalunya, per a garantir i fer efectiu el màxim grau de protecció de la salut, fixa els principis següents:

“a) El **foment d'un grau adequat de protecció de la salut de la població respecte als agents físics, químics i biològics presents en el medi**, en el marc dels plans de salut i de seguretat alimentària de Catalunya.

h) La **preeminència de les activitats de protecció de la salut sobre els interessos econòmics** o altres consideracions.” (art. 2)

S'entén per protecció a la salut:

“el conjunt d'actuacions de les administracions sanitàries destinades a preservar la salut de la població davant els agents físics, químics i biològics presents en el medi.”

I per protecció de la salut ambiental:

“el conjunt d'actuacions de les administracions sanitàries destinades a protegir la salut de la població davant els agents físics, químics i biològics presents en el medi.”

Entre les activitats de protecció de la salut inclou les anàlisis del risc de tal manera que **estan sotmeses a l'avaluació del risc les situacions de risc derivades de l'exposició de les persones als agents físics, químics o biològics presents en el medi** i en els seus vectors. En conseqüència estan sotmesos a la gestió del risc i, per tant, a les accions de vigilància i control sanitaris corresponents:

“j) Les condicions sanitàries derivades de la contaminació del medi.

k) Les condicions sanitàries derivades dels residus municipals i industrials.” (art. 4)

Totes aquestes mesures són competència de les autoritats sanitàries de Catalunya, és a dir:

“el Departament de Sanitat i Seguretat Social, els ajuntaments, els consells comarcals, l'Agència de Protecció de la Salut, l'Agència de Salut Pública i Medi Ambient de Barcelona i el Consell General d'Aran” (art. 3).

I la creació de l'**Agència de Protecció de la Salut**, adscrita al Departament de Sanitat i Seguretat Social, respon a l'objectiu d'integrar tots els serveis i les activitats referides a la protecció de la salut i coordinar-los amb la resta d'organismes de protecció de la salut amb la finalitat de protegir la població dels factors ambientals que poden causar un efecte negatiu en la salut de les persones (art. 12).

Juntament amb aquest organisme, **els ens locals** per a la gestió dels seus interessos i en l'àmbit de les seves competències poden promoure tota mena d'activitats i prestar tots els serveis públics que contribueixin a satisfer les necessitats i les aspiracions de la comunitat de veïns i, entre elles, la protecció del medi i la sostenibilitat ambiental (art. 66 Decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya). Però, a més, la Llei 7/2003, de 25 d'abril, de protecció de la salut, els atribueix la **competència** per a prestar en matèria de protecció de la salut els serveis mínims següents:

"b) La gestió del risc per a la salut derivat de la contaminació del medi". (art. 45)

Serveis que poden prestar tant directament com encomanant-ne l'execució a l'Agència de Protecció de la Salut, mitjançant els convenis pertinents.

C. Conclusions:

De tot aquest conjunt de dades, informes i normes es desprèn que:

I.- La regulació vigent estableix un conjunt d'accions per a executar la responsabilitat del productor o operador de materials fabricats amb amiant. Accions que se circumscriuen tant en l'àmbit laboral com en el civil o penal, a més de les corresponents a l'àmbit administratiu.

II.- Pel que fa a l'àmbit administratiu, les normes atorguen un seguit de **potestats i obligacions a l'administració catalana** per tal d'evitar els danys derivats de la fabricació de materials amb amiant; potestats i obligacions que engloben tant el vessant del consum, com el del medi ambient i el de la salut pública.

A) Des de l'òptica del consum:

1. La possibilitat d'acordar i procedir a **recuperar els materials** fabricats amb amiant que es trobin a mans dels consumidors i procedir a la destrucció, si aquesta mesura es considera necessària per a restablir o garantir la salut i seguretat.

2. **Informar** als consumidors potencialment afectats **dels riscos existents i de les precaucions procedents**.

3. Adoptar les **mesures per a preservar el medi ambient**.

B) Des de l'òptica del medi ambient:

1. Acordar i executar directament les **mesures de prevenció, d'evitació de nous danys o de reparació dels existents** amb càrrec a la persona responsable dels danys.

2. Pel que fa als **sòls contaminats**:

a) **elaborar un inventari** de sòls contaminats (a partir tant dels informes preliminars de situació presentats pels operadors com d'altres fonts d'informació)

b) **avaluar els riscos** per a la salut humana o per al medi ambient

c) establir una **llista de prioritats d'actuació**

3. Tenir en compte que la declaració d'un sòl com a contaminat obliga a **fer les operacions de neteja i recuperació ambiental**, de tal manera que la contaminació romanent, si hi fos, es tradueixi en nivells de risc acceptables.

4. Tenir present i exigir, en el seu cas, el **compliment de les mesures legalment establertes pel que fa als propietaris dels sòls en els quals s'hagi desenvolupat en el passat alguna activitat potencialment contaminant**. En aquests casos, aquestes persones estan obligades a:

- presentar un informe de situació quan sol·licitin una llicència o autorització per a l'establiment d'alguna activitat diferent de les activitats potencialment contaminants o que suposi un canvi d'us del sòl

- declarar aquesta circumstància a les escriptures públiques que documentin la transmissió de drets sobre aquelles; aquesta declaració s'ha de fer constar en el Registre de la Propietat, per nota marginal

5. Pel que fa als edificis que continguin alguna aplicació d'amiant:

a) identificar els edificis afectats i fer-ne un inventari

b) valorar i classificar la perillositat inherent a cada edifici en funció dels diferents tipus de materials

c) aplicar les mesures de descontaminació, els protocols d'actuació i les metodologies que corresponguin en cada cas

C) Des de l'òptica de la salut:

1. El **sistema sanitari** s'ha d'orientar prioritàriament a la **promoció de la salut i a la prevenció de les malalties**.

2. L'atenció primària integral inclou la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia de l'individu i de la comunitat.

3. Les **administracions sanitàries** crearan els **registres i** elaboraran les **anàlisis d'informació** necessàries per al coneixement de les diverses situacions **de les quals poden derivar-se accions d'intervenció**.

4. En les activitats de protecció de la salut s'inclouen les **anàlisis del risc**. Així, estan sotmeses a l'avaluació del risc les situacions de risc derivades de l'exposició de les persones als agents físics, químics o biològics presents en el medi i en els seus vectors.

5. En conseqüència, estan sotmesos a la gestió del risc i, per tant, a les **accions de vigilància i control sanitaris** corresponents:

- les **condicions sanitàries derivades de la contaminació del medi**

- les **condicions sanitàries derivades dels residus municipals i industrials**

6. Correspon al **Servei Català de la Salut**:

a) la gestió i execució de les actuacions i els **programes** institucionals en matèria de **promoció i protecció de la salut, prevenció** de la malaltia, **assistència sanitària i sociosanitària i rehabilitació**

b) el desenvolupament dels programes d'atenció als grups de població de major risc i dels **programes específics de protecció davant de factors de risc**, així com dels dirigits a la prevenció de deficiències congènites o adquirides

c) el **control sanitari i prevenció dels riscos** per a la salut **derivats de la contaminació del medi ambient**: aire, aigua i sòl

d) garantir les prestacions sanitàries de salut pública incloses en la cartera de serveis comuns del Sistema Nacional de Salut establertes pel Reial Decret 1030/2006, de 15 de setembre

III.- Pel que fa als **ens locals**, cal assenyalar que tenen competència per a promoure tota classe d'activitats i prestar els serveis públics que contribueixin a satisfer les necessitats i aspiracions de la comunitat veïnal. Per tant, aquesta competència àmplia permet que tant l'Ajuntament de Cerdanyola com

qualsevol altre ajuntament que tingui zones potencialment afectades participi en les accions que la Generalitat porti a terme.

És més, aquesta competència global es veu reforçada per la Llei de bases de règim local en atribuir competències concretes en les matèries de seguretat en llocs públics, protecció del medi ambient, defensa d'usuaris i consumidors, atenció primària de la salut i prestació de serveis socials.

En darrer terme, les normes sectorials també declaren que els municipis són competents per a participar en la gestió del risc per a la salut derivat de la contaminació del medi.

No vull acabar aquest escrit sense manifestar-vos la meva gran preocupació pels efectes que la fabricació d'amiant per part de l'empresa durant 90 anys té i ha tingut en la salut de les persones. Per aquest motiu, reconec la necessitat que tenen els poders públics de centrar-se en accions efectives, per una banda, per a reduir la càrrega de les malalties provocades pel medi ambient; per l'altra, per a l'atenció que reben els malalts i la conveniència de disposar de programes específics per a les persones afectades, tot anticipant-se a les noves situacions per tal de preveure les respostes i, en darrer terme, per a la prevenció de factors mediambientals que poden potencialment afectar la salut de les generacions presents i futures.

En conseqüència, la gravetat i complexitat del problema advoca pel ràpid establiment d'un plantejament que mobilitzi recursos i experiències a una escala suficient per a fer front al repte d'aconseguir un entorn urbà saludable per als ciutadans de Cerdanyola i d'altres indrets afectats, alhora que una veritable prevenció i promoció de la salut de les persones afectades.

Amb aquests objectius, **els diversos departaments autonòmics implicats haurien d'exercir, en col·laboració amb els ajuntaments afectats, totes aquelles accions previstes a les lleis i endegar les mesures adequades per a promoure i garantir la salut de les persones i la recuperació i prevenció del medi ambient. Prohibir la producció i comercialització de l'amiant no significa acabar amb tota la problemàtica. Cal prendre mesures per a solucionar les problemàtiques generades. Mesures entre les que es poden incloure:**

1.- **Localitzar els punts on hi hagi abocaments de fibrociment i** focus actius amb fibres d'amiant per a actuar sobre aquests punts i evitar nous focus de contaminació del medi i de la salut (sòls contaminats, edificis amb materials que contenen amiant).

2.- **Actuar sobre els punts contaminats** prèviament localitzats per tal de procedir a la descontaminació i eliminar la perillositat. Caldria disposar d'un

registre dels edificis i zones que tenen amiant i decidir quin és el tipus d'intervenció més apropiat en cada cas.

3.- **Elaborar plans de salut i protocols de vigilància per a les persones afectades** (malalts passius) per a aplicar-los amb caràcter immediat. Amb aquest objectiu caldria estudiar la viabilitat d'incorporar en el registre de treballadors afectats les persones exposades ambientalment i posar en marxa de forma immediata els plans de salut i de seguiment dels afectats.

4.- **Incoar, d'ofici, un expedient de responsabilitat patrimonial** amb l'objectiu d'investigar si existeix nexa causal que fonamenti una responsabilitat administrativa i l'exercici d'una acció de rescabament contra l'empresa productora.

5.- Estudiar la viabilitat d'**establir ajuts per als afectats**.

6.- Estudiar el desenvolupament de possibles intervencions per a donar resposta als problemes identificats dins del Pla de Salut en el context del nou Mapa sanitari, sociosanitari i de salut pública aprovat per l'Acord del Govern 90/208, de 20 de maig DOGC 5140 de 28-5-2008).

7.- Acordar, si es considera necessari per a preservar la salut de les persones, la **retirada dels productes que contenen amiant**.

Barcelona, juliol de 2008